

V. KRONIKA

HISTORIA PRAWA W OBRADACH XVI MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU NAUK HISTORYCZNYCH

XVI Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych, który odbył się w dniach 25 VIII - 1 IX 1985 r. w Stuttgarcie, był — podobnie jak jego poprzednicy — ważnym wydarzeniem naukowym. Zgromadził on ok. 2.500 historyków z ponad 50 państw ze wszystkich kontynentów, w tym blisko 70-osobową delegację historyków polskich, w której jednak znaleźli się tylko nieliczni historycy prawa. W czasie Kongresu wygłoszono ok. 750 referatów na zebraniach plenarnych, w trakcie posiedzeń poświęconych tzw. wielkim tematom i problemom poszczególnych epok, w toku spotkań okrągłego stołu oraz podczas obrad 30 wyspecjalizowanych, a afiliowanych przy Międzynarodowym Komitecie Nauk Historycznych międzynarodowych organizacji i komisji tzw. wewnętrznych. Tematyka Kongresu była bardzo rozległa; stanowiła przegląd najważniejszych nurtów badań historycznych prowadzonych w świecie, szeroko uwzględniała naukowe zainteresowania młodych środowisk z krajów Afryki, Azji i Ameryki Południowej, artykułowała rozliczne dylematy pozostawione przez przeszłość współczesności, obrazowała troskę o przyszłe kierunki badań.

Wśród licznych nauk o przeszłości była na Kongresie reprezentowana również historia prawa. Mniej może widoczna w obradach, poświęconych wielkim tematom (Ocean Indyjski, obraz obcego: cudzoziemcy, mniejszości, ludzie marginesu; ruch oporu przeciwko faszyzmowi, nazizmowi i militarystyce japońskiej), a także w nikłym tylko stopniu obecna w obradach nad zagadnieniami metodologii historii (archeologia a historia, film a historia, Max Weber i metodologia historii), silnie zaznaczyła się w sekcjach chronologicznych. Stanowiło to zresztą naturalną konsekwencję dyskutowanej w nich tematyki. W sekcji starożytności zastanawiano się m. in. nad rolą miast w rozwoju kultury antycznej, a przede wszystkim nad znaczeniem państwa (szczególnie greckiej polis) oraz wpływem systemów wierzeń na strukturę polityczną i kulturę. W sekcji wieków średnich uwagę koncentrowano m. in. na problemach ideologii ruchów religijnych, a przede wszystkim na zagadnieniu władzy i autorytetów (wśród innych na wzmiankę zasługuje tu referat wygłoszony przez Stanisława Russockiego pt. *La monarchie en Europe du XIe au XIIIe siècle, son autorité et les limites de son pouvoir*). W sekcji nowożytnej warstwa refleksji historycznoprawnej była najgrubsza. Rozważano w niej m. in. reformy religijne w Europie XVI w., udział „małych państw” w przemianach kulturalnych i politycznych XVIII - XIX w., dzieje monarchii absolutnych w Europie i Azji, rozwój parlamentaryzmu i partii politycznych do 1914 r. oraz problem kultury elitarnej i masowej od XVII stulecia począwszy. Referat Stanisława Salmonowicza *Les philosophes à l'époque des Lumières et l'absolutisme éclairé* nie został wygłoszony z powodu nieobecności autora. Spośród tematów dyskutowanych w sekcji współczesnej mieściły się w ramach historii prawa takie tematy jak: zatrudnienie i bezrobocie w dwudziestolecu międzywojennym oraz w latach po

1945, motoryzacja i ruch drogowy oraz ich skutki w okresie 1885-1985, obywatele i administracja publiczna oraz partie polityczne po drugiej wojnie światowej.

Moce akcenty historycznoprawne przyniosły obrady wielu organizacji afiliowanych przy Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych (Comité International des Sciences Historiques = CISH). Wspomnieć tu trzeba Międzynarodową Komisję Studiów Sławistycznych (Commission Internationale des Etudes Slaves), w której referat nt. *Les Flamands et les Hollandais dans l'ancienne Pologne XVIe - XVIIIe siècles* wygłosił Juliusz Bardach, przewodniczący tej Komisji w latach 1980-1985 oraz Międzynarodową Komisję Historii Rewolucji Francuskiej (Commission Internationale d'Histoire de la Révolution Française), w której m. in. przedstawiono referat Jerzego Michalskiego i Moniki Senkowskiej-Gluck pt. *Les attitudes républicaines en Pologne à l'époque des partages, puis dans le Duché de Varsovie*. Zrozumiałe przecież, że najbardziej interesujące historyków prawa problemy poruszano w dwóch Komisjach, które *ex definitione* zajmują się problematyką historycznoprawną i w których aktywność polskich badaczy była tradycyjnie bardzo silna. Chodzi o Międzynarodowe Stowarzyszenie Historii Ustroju i Prawa (Association Internationale d'Histoire du Droit et des Institutions = AIHDI) oraz o Międzynarodową Komisję Historii Zgromadzeń Stanowych (Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etats).

Association Internationale d'Histoire du Droit et des Institutions, którego przewodniczącym jest obecnie Robert Feenstra z Leydy, a w którego Zarządzie zasiada również Monika Senkowska-Gluck, poświęciło dwa dni obrad (*Journées d'études*) kompleksowemu zagadnieniu: Rewolucja a prawo (w wersji oryginalnej: *La révolution et le droit*). Ogólną problematykę zarysował Jean Gaudemet (Sorbona I, Paryż). Uwydatnił on wielość zjawisk określanych mianem rewolucji. Analiza semantyczna pozwoliła mu wyodrębnić rewolucje społeczne, które uznał za istotny czynnik sprawczy przemian w prawie. Analizując kolejno fenomeny określane mianem rewolucji postawił pod znakiem zapytania tzw. rewolucje niewolników w starożytności, które Antonio Guarino (Neapol) — nie mógł on niestety przybyć na Kongres — określił jako *revoluzione apparente*, wskazując, że ruchy te miały charakter żywiołowy, że brakowało im czynnika świadomości, bez której o rewolucji nie może być mowy. Szczególną uwagę poświęcił Jean Gaudemet rewolucjom nieudanym (*révolutions manquées*), które zakończyły się porażką, ale w swych konsekwencjach spowodowały przemiany, które szły nieraz daleko i były obiektywnie wyrazem ustępstw grup panujących wobec mas. Stanowiły one w istocie rzeczy odpowiedź na rewolucję i były — historycznie rzeczy biorąc — częściowym sukcesem ruchu, który pomimo porażki w bezpośrednim starciu, stanowił siłę społeczną, z którą rządzący i później musieli się liczyć. Następnie zajął się on zagadnieniem podstaw filozoficzno-teoretycznych, treści ideowych, sposobu powstawania i trwałości instytucji prawnych stworzonych w dobie rewolucyjnej. Nie pominął też roli wybitnych prawników w rewolucji burżuazyjnej, w formułowaniu jej programu i próbach jego urzeczywistnienia.

Rewolucja a prawo w XIX w. były przedmiotem referatu Johna Gilissena (Bruksela). Przypominał on, że stulecie to było nazwane „wiekiem rewolucji” i wyróżnił w nim rewolucje polityczne, zmierzające do liberalizacji ustroju (czyli zwiększenia zakresu wolności i praw obywatelskich) oraz rewolucje narodowo-wyzwoleńcze. Analizując następnie zmiany w prawie, dokonane w wyniku rewolucji XIX-wiecznych, podkreślił, że prowadziły one przede wszystkim do zmiany struktur ustroju politycznego, następnie zmian w prawie administracyjnym, a w niewielkim tylko stopniu (lub zgoła minimalnym) oddziaływały na prawo cywilne. Podobny pogląd wypowiedział Victor Tau z Anzoátegui (Argentyna), mówiąc o rewolucjach liberalnych w Ameryce Łacińskiej XIX stulecia. Potwierdził on na

materiale tej części świata prawidłowość wynikającą z faktu, że rewolucje tego stulecia były rewolucjami przede wszystkim politycznymi, dziełem określonych grup czy nurtów politycznych burżuazji, nie zaś rewolucjami społecznymi. Wyjątek — jak podkreślił Gilissen — stanowiła Komuna Paryska w 1871 r. W jej ustawodawstwie dostrzegł on nowe pierwiastki, które znajdują rozwinięcie dopiero w XX stuleciu, po zwycięskich rewolucjach dokonanych przez klasę robotniczą lub pod jej przewodem. Warto zauważyć, że ustawodawstwo Komuny Paryskiej i jego prekursorski charakter został już dawniej przedstawiony w literaturze polskiej przez Irenę Grajewską. Niestety, *polonica non leguntur*.

Rolę założeń ideologicznych dla kształtowania systemu prawa ukazał na przykładzie wpływu angielskiej myśli purytańskiej na koncepcję *Rule of Law* w kolo- niach północno-amerykańskich George L. Haskins (Filadelfia), a w odniesieniu do rewolucji socjalistycznych Hubert Izdebski w referacie: *Rewolucje w Europie od roku 1917 a prawo*. Zajął się typologią rewolucji socjalistycznych (Rewolucja paź- dziernikowa, Rewolucja hiszpańska lat 1936 - 1939, rewolucje ludowo-demokratyczne po II wojnie światowej), co stało się punktem wyjścia dla ukazania różnych postaw tych rewolucji w stosunku do zastanego systemu prawnego: od jego uznania i stopniowo dokonywanych zmian aż do zasadniczego odrzucenia dawnego prawa i kształtowania nowego systemu teoretycznie na pustym miejscu. Faktycznie, re- ferent wskazał na istnienie i w tych przypadkach prawa zwyczajowego, tradycji prawnych, które oddziaływały na praktykę oraz na treści i formy nowego prawa. Zainteresował się też miejscem prawników w rewolucjach socjalistycznych, a w szczególności ich rolą w tworzeniu form nowego ustroju i systemu prawa. Zwró- cił uwagę, że w rewolucjach socjalistycznych dopiero po ich zwycięstwie nowa władza zwracała się do prawników, by skorzystać z ich wiedzy fachowej i kompe- tencji.

Dyskusja, w której wzięli udział m. in. H. Thieme (RFN), Jagerskjöld (Szwec- ja) i Balačs (Węgry) poszerzyła zakres problematyki, ale nie była ona zbyt żywa. Trzeba bowiem stwierdzić, że omówiona wyżej tematyka nie przyciągnęła uwagi uczestników (Kongresu spoza grona historyków prawa związanych przeważnie od lat z AIHDI i stale uczestniczących w jego pracach).

Całość obrad podsumował Juliusz Bardach, zwracając uwagę m. in. na obec- ność w literaturze polskiej książki Jana Baszkiewicza *Wolność, równość, własność. Rewolucje burżuazyjne* (1981). Teksty referatów wraz z podsumowaniem mają być wydane drukiem przez AIHDI i może w tej formie wzbudzą większe zaintere- sowanie.

Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etats odbyła w Stuttgarcie swoje jubileuszowe, dwudzieste piąte spotkanie, połączone — zgodnie z przyjętym przed dziesięciu laty statutem — z walnym zgromadzeniem, poświę- conym wyborowi władz Komisji na nową pięcioletnią kadencję.

Różnorodność prezentowanej na spotkaniu problematyki badawczej narzuciła obradowanie w sekcjach tematycznych. Zajął się one: Reichstagem XVI i XVII w., udziałem chłopów w zgromadzeniach stanowych władztw terytorialnych Rzeszy doby nowożytnej, charakterem nowożytnego przedstawicielstwa parlamentarnego, sposobami podejmowania przez nie decyzji, wreszcie sprawami różnymi, nie miesz- czącymi się w kręgu tematyki poszczególnych sekcji. Jak się wydaje, praktyka ta, upowszechniająca się w ciągu minionego pięciolecia, a uwarunkowana wzrostem liczby spontanicznie zgłaszanych referatów, wpływa dezintegrująco na Komisję. Dotąd na ogół przestrzegano formuły, by wszyscy jej członkowie debatowali wspólnie, niezależnie od wąskiej, chronologicznej czy problemowej specjalizacji.

Przedstawione na posiedzeniach referaty będą sukcesywnie publikowane na łamach organu *Commission Parliaments, Estates and Representation — Parliaments,*

Etats et Représentation, półrocznika, którego zeszyt pierwszy tomu piątego doręczony został zebrany.

Z racji powszechnie znanych trudności finansowych, w ciągu ostatnich pięciu lat poważnie zmniejszył się udział Polaków w pracach Commission. W Stuttgarcie nie przedstawili oni żadnego referatu, a w posiedzeniach uczestniczyło jedynie dwóch członków komisji: Henryk Olszewski i Stanisław Russocki.

Na walnym zgromadzeniu przedyskutowano sprawozdanie ustępujących władz i dokonano wyboru nowych. Wobec statutowej zasady, iż kierownicze stanowiska można piastować jedynie przez dwie pięcioletnie kadencje (wyznaczane przez terminy kolejnych Międzynarodowych Kongresów Nauk Historycznych) ustąpili ze swych stanowisk dotychczasowy prezes — H. G. Koenigsberger oraz sekretarz generalny — Valerie Crommwel. Na ich miejsce zostali jednomyślnie wybrani: Salvo Mastellone i Maria-Sophia Corciullo (oboje z Włoch). Na nowych wiceprezesów (jest ich ogółem dziewięciu) powołani zostali W. Brauner (Austria) i R. Mousnier (Francja). Pozostali na dotychczasowych stanowiskach skarbnik — C. Soul (Francja) i kierownik wydawnictw — J. Rogister (Wielka Brytania).

Najbliższe posiedzenia robocze Commission zostały zaplanowane w 1986 r. we Florencji (tematyka: *Społeczne aspekty przedstawicielstwa*), w 1987 r. w Bernie, w 1988 r. w Durham (dla uczczenia trzechsetlecia „chwalebnej rewolucji”), w 1989 w Paryżu (w dwusetną rocznicę Wielkiej Rewolucji Francuskiej). Z zadowoleniem przyjęte zostało zaproszenie ze strony Polski do odbycia sesji Commission w 1991 r. w Warszawie, dla uczczenia dwusetnej rocznicy Konstytucji 3 maja.

JULIUSZ BARDACH (Warszawa)
HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)
STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

UROCZYSTÉ POSIEDZENIE INSTYTUTU HISTORII PRAWA UNIwersytetu Warszawskiego z okazji siedemdziesiątej ROcznicy URODZIN PROFESORA WŁADYSŁAWA SOBOCIŃSKIEGO

Dnia 17 stycznia 1983 r. Profesor Władysław Sobociński obchodził 70-tą rocznicę urodzin. Z tej okazji grono współpracowników i uczniów Profesora z Instytutu Historii Prawa UW zorganizowało spotkanie, które odbyło się 24 października 1984 r., ze znacznym opóźnieniem spowodowanym długotrwałą chorobą Jubilata. Również w tym dniu zły stan zdrowia nie pozwolił Profesorowi na osobiste uczestnictwo w uroczystości. W Jego imieniu na spotkanie przybyła małżonka, Pani Kazimiera Sobocińska.

Posiedzenie otworzył prof. Juliusz Bardach, odcytując na wstępie fragment listu, w którym Profesor W. Sobociński wyjaśniał przyczynę swojej nieobecności i wyrażał z tego powodu żal. Prof. J. Bardach powitał wszystkich zebranych, a wśród nich szczególnie: małżonkę Profesora, gości z innych uczelni: prof. S. Grodzkiego, prof. L. Łysiaka, doc. A. Korobowicza, doc. M. Kallasa.

Oddał następnie przewodnictwo prof. Katarzynie Sójce-Zielińskiej, która odczytała pisma gratulacyjne od J. M. Rektora UW i Dziekana WPiA, a także liczne listy i telegramy zarówno od instytucji i katedr historyczno-prawnych z różnych ośrodków akademickich jak i osób indywidualnych.

W kolejnym punkcie posiedzenia doc. H. Izdebski przedstawił sylwetkę i dorobek naukowy Profesora W. Sobocińskiego (tekst referatu doc. H. Izdebskiego jest zamieszczony w niniejszym zeszycie CPH).

Po wysłuchaniu referatu rozpoczęła się dyskusja. Jako pierwszy głos zabrał prof. J. Bardach, który odczytał ciąg dalszy pisma Profesora stanowiący istotne

i niezmiernie interesujące uzupełnienie naukowej biografii Jubilata. Prof. J. Bardach podzielił się także wspomnieniami ze wspólnej z Profesorem pracy nad syntezą historii państwa i prawa Polski. Wiele też uwagi poświęcił znaczeniu recenzji pisma Profesora W. Sobocińskiego. Prof. J. Bardach podkreślił trafność przyrównywania publikacji Jubilata do wierzchołka góry lodowej, jako że poważną część dorobku Profesora W. Sobocińskiego stanowią prace o charakterze wewnętrznym, takie jak opinie, recenzje promocyjne i wydawnicze. Choć nie są one zaliczane do drukowanej bibliografii naukowej, dowodzą imponującej wiedzy i życzliwości wobec innych badaczy. O ich wartości świadczyć może choćby fakt, że fragmenty recenzji wewnętrznych Profesora zamieszczone są w tekście syntezy historii państwa i prawa Polski.

O roli prac o charakterze recenzyjnym Jubilata, a będących często kapitalnym uzupełnieniem i rozwinięciem omawianej pozycji, wspomniała również prof. K. Sójka-Zielińska.

Prof. S. Grodziski z UJ podzielił się ze słuchaczami refleksją o wieloletniej korespondencji z Profesorem W. Sobocińskim. Podkreślił, że bogaty zbiór listów od Profesora, który pieczołowicie gromadzi — jak chyba większość korespondentów Profesora — w swym domowym archiwum, jest nie tylko przejawem Jego życzliwości wobec kolegów, ale stanowi także prawdziwą skarbnicę wiadomości i wskazówek w zakresie zainteresowań badawczych adresata.

Następnie głos zabrał uczeń Profesora W. Sobocińskiego i prof. Jakuba Sawickiego, p. Wiktor Goliński. Wspominając swoje kontakty z Profesorem podkreślił Jego cechy osobowości: ogromną pracowitość, erudycję, życzliwość i serdeczność, jaką otaczał swoich seminarzystów i magistrantów.

W imieniu najmłodszych współpracowników i uczniów Profesora wystąpił dr M. Wąsowicz. Zaakcentował on ogromny wkład Jubilata w rozwój naukowy młodej kadry poprzez niezawodną pomoc w czasie pisania prac promocyjnych, jak i poprzez gruntowne i obszerne opinie, które mimo wielu nieraz krytycznych uwag zawsze są w konkluzji życzliwe. Dr M. Wąsowicz podzielił się także osobistymi wspomnieniami z okresu pisania pracy doktorskiej, której recenzentem był Profesor W. Sobociński.

Z kolei przemówił doc. A. Korobowicz, który na wstępie przekazał pismo gratulacyjne dla Profesora od kolegów z UMCS. Mówił także o wyjątkowo żywych kontaktach Profesora ze środowiskiem historyczno-prawnym Lublina, w którym ma grono swoich wdzięcznych uczniów.

Oddano następnie głos koledze Profesora, p. płk. Bolesławowi Łazarskiemu. W tonie wzruszającym wspominał on lata wspólnej z Jubilatami nauki w Szkole Handlowej w Ostrowcu i Instytucie Administracyjno-Gospodarczym w Krakowie. Już wtedy podziwiał on rozległość zainteresowań swojego kolegi, niezwykle talent do języków, ogromną pracowitość i ambicję, a przy tym żywe zainteresowanie sportem, w którym osiągał też znaczące rezultaty.

Z słowami podziękowań dla organizatorów i wszystkich uczestników spotkania zwróciła się Pani Kazimiera Sobocińska. Wyraziła wdzięczność osobom, z których pomocą i zrozumieniem spotyka się Profesor W. Sobociński w czasie choroby. Z przekonaniem stwierdziła, iż ma nadzieję, że stan zdrowia męża poprawi się i będzie mógł on nadal pracować oraz utrzymywać dotychczasowe rozliczne kontakty ze swoimi uczniami i przyjaciółmi.

Na zakończenie uroczystości, która przebiegała w niezwykle bezpośredniej i pozbawionej oficjalnych tonów atmosferze, prof. K. Sójka-Zielińska w imieniu zebranych przekazała Jubilatowi na ręce Pani Kazimierze Sobocińskiej serdeczne życzenia zdrowia i wielu dalszych jeszcze dokonań naukowych.

JUBILEUSZ SIEDEMDZIESIĘCIOLECIA URODZIN PROFESORA BOGUSŁAWA LEŚNODORSKIEGO *

W 1984 r. przypadała 70 rocznica urodzin prof. dra hab. Bogusława Leśnodorskiego (ur. 27. V. 1914 r.), wybitnego historyka i prawnika, członka korespondenta PAN, doktora h.c. Uniwersytetu w Tuluzie. Temu jubileuszowi poświęcone było uroczyste posiedzenie Rady Naukowej Instytutu Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, w którym przez wiele lat pracował, a w latach 1968-1976 był dyrektorem, prof. B. Leśnodorski.

17 XII 1984 r. w sali im. K. Brudzińskiego Pałacu Kazimierzowskiego zgromadziło się wielu przyjaciół, współpracowników i uczniów Jubilata. Uroczystość otworzył przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Historii Prawa, prof. dr Juliusz Bardach, witając przedstawicieli władz uczelni, Wydziału Prawa i Administracji UW i zgromadzonych gości. Na ręce Pani Haliny Leśnodorskiej, Małżonki Profesora złożył prof. J. Bardach najserdeczniejsze życzenia od całego Instytutu, do których przyłączył się Prorektor UW, prof. dr hab. W. Kowalski i Prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UW, doc. dr hab. J. Okolski. Drogi życiowej i dzieło Profesora przedstawił w referacie dr Z. Szcząska. Zabierający głos mówcy charakteryzowali w swoich wystąpieniach sylwetkę prof. B. Leśnodorskiego, Jego drogę naukową i działalność dydaktyczną.

Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Andrzej Zahorski, historyk epoki napoleońskiej, prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Mówił o krakowskich — młodzieńczych latach prof. B. Leśnodorskiego, o wielkim wpływie jaki wywarły one na Jego osobowość i pracę naukową. Prof. Leśnodorski czuł się krakowianinem, podkreślał związki z miastem swej młodości, znaczenie atmosfery domu rodzinnego i lat gimnazjalnych. Lata studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim, a szczególnie kontakt z prof. Stanisławem Kutrzebą, którego zawsze nazywał swoim Mistrzem, odcisnęły na Prof. Leśnodorskim silne piętno. Wtedy właśnie nauczył się zasad pracy naukowej, a nade wszystko szacunku dla źródeł historycznych, umiejętności ich czytania i analizy. Doświadczenia lat wojny, ciężkie przeżycia obozowe były szkołą charakteru dla młodego uczonego. Rozwijając w tych trudnych warunkach swoje zainteresowania naukowe wtedy właśnie zwrócił się ku Oświeceniu. Prof. B. Leśnodorski jest człowiekiem kompromisu, stwierdził prof. A. Zahorski; starał się zawsze znajdować wyjście pośrednie, ale w sytuacjach szczególnie trudnych potrafił być twardy; można było zawsze się na nim oprzeć, nigdy nie zawiódł pokładanego w nim zaufania. Przykładem może być rok 1968 i dramatyczne chwile dla Uniwersytetu Warszawskiego, kiedy swoją postawą stanowił wzór dla pracowników uczelni. SeminaRIA Profesora Leśnodorskiego nigdy — nawet w latach pięćdziesiątych — nie traciły atmosfery tolerancji, poszanowania prawa do własnych poglądów, swobody wypowiedzi.

W dorobku naukowym B. Leśnodorskiego, prof. Zahorski szczególnie podkreślił znaczenie dwóch pozycji — naznaczoną piętnem czasu, w którym powstała, ale niezwykle wartościową monografię *Dzieło Sejmu Czteroletniego* i dzieło będące zbiorowym portretem ludzi ideowych — pracę zatytułowaną *Polscy jakobini*, w której powstawaniu sam czynnie uczestniczył poprzez udział w licznych dyskusjach z autorem. Prof. A. Zahorski zakończył swoje wystąpienie serdecznymi życzeniami dla Jubilata i Jego Małżonki.

* Od redakcji: Profesor Bogusław Leśnodorski zmarł po długiej chorobie dnia 5 lipca 1985 r., w końcowym stadium przygotowywania niniejszego zeszytu. Obszerłą charakterystykę sylwetki naukowej Bogusława Leśnodorskiego pióra Zbigniewa Szcząski zamieścimy w najbliższym zeszycie CPH.

Prof. dr hab. Stanisław Grodziski wspominał swoje czasy studenckie, kiedy to uczęszczał na ćwiczenia prowadzone przez Bogusława Leśnodorskiego. Utrwały się one w jego pamięci jako wyjątkowe, kameralne, na których studenci uczyli się poznawać źródła w najwłaściwszy sposób — poprzez indywidualny kontakt z autentycznym tekstem, co ułatwiało prowokowanie dyskusji — często ostrej, w której studenci traktowani byli jako dojrzały partnerzy. Wykłady prof. B. Leśnodorskiego były dla studentów bardzo inspirujące — dość stwierdzić, że dziesiątki słuchaczy będą miały taki obraz Konstytucji 3 Maja, jaki B. Leśnodorski im przedstawił, a pokolenia studentów posługują się jego ocenami i sformułowaniami.

[Prof. dr hab. Władysław Sobociński ze wzruszeniem dzielił się ze słuchaczami wspomnieniami z lat studenckich, kiedy to — od 1933 r. — studiował na Wydziale Prawa UJ, gdzie zawiązała się jego przyjaźń z B. Leśnodorskim, która przetrwała do dziś. Wspominając te lata studenckie zatrzymał się dłużej nad konkursami krasomówczymi, w których B. Leśnodorski brał udział (na ogólnopolskim konkursie studenckim w Warszawie w 1936 r. zajął pierwsze miejsce). Wzajemna przyjaźń nie wykluczała ostrych sporów naukowych — choćby sięgająca czasów przedwojennych różnica poglądów na *pacta conventa* według Konstytucji 3 Maja w porównaniu z układami przy każdej elekcji od 1573 r. Prof. W. Sobociński podkreślał w swej wypowiedzi serdeczną troskliwość, wielką dobroć i życzliwość, jaką okazywał mu wielokrotnie B. Leśnodorski w trudnych momentach życia, wyrażając za to wdzięczność i pozdrawiając najserdeczniej. Wielka aktywność naukowa i zawodowa prof. B. Leśnodorskiego związana jest przede wszystkim z latami spędzonymi w Warszawie. Od lat pięćdziesiątych ściśle współpracował z Instytutem Historii PAN, którego był współorganizatorem, a najtrwalsze więzy łączą Go z Uniwersytetem Warszawskim.

O roli prof. B. Leśnodorskiego w życiu IH PAN mówił dyrektor Instytutu, prof. dr hab. Janusz Tazbir. Scharakteryzował on udział prof. B. Leśnodorskiego w pracach nad koncepcją tej placówki i Jego pracę jako kierownika Zakładu Historii Oświecenia. Prof. J. Tazbir mówił też o cechach osobowości intelektualnej B. Leśnodorskiego, podkreślając szczególnie imponującą wszechstronność zainteresowań — XVI po XX w. Nie ma epoki w historii Polski, o której nie napisałby rozprawy, eseju czy monografii, stanowiącej trwały dorobek historiografii — choć podstawowym terenem zainteresowań pozostał wiek XVIII. Za drugą cechę osobowości B. Leśnodorskiego uznał prof. Tazbir umiejętność lokowania badań na szerokim tle dziejowym i wskazywanie na prawidłowość procesu historycznego. Stosowanie kompromisu w najlepszym tego słowa znaczeniu, w którym wyraźna była wielka życzliwość dla ludzi jest trzecią cechą prof. B. Leśnodorskiego, podkreślaną przez mówcę.

Ponad 20 lat (1953-1975) był prof. B. Leśnodorski naczelnym redaktorem „Kwartalnika Historycznego”, który Jemu przede wszystkim zawdzięczał przetrwanie się w żywy, czytany i dyskutowany periodyk naukowy. O współpracy z prof. B. Leśnodorskim w redakcji „Kwartalnika” mówił prof. dr hab. Stanisław Trawkowski, wspominając cotygodniowe spotkania redakcyjne — merytoryczne dyskusje nad tekstami, w których ujawniał się wielki takt i serdeczność, jak też surowość ocen i zmysł krytyczny B. Leśnodorskiego. Jako redaktor naczelny dążył do tego, aby „Kwartalnik” był pismem wytyczającym nowe kierunki badań; dużą wagę przywiązywał do tekstów, zawierających analizę tekstów źródłowych. Prof. S. Trawkowski zakończył swe wystąpienie stwierdzeniem, że kontakt z B. Leśnodorskim i praca redakcyjna pod Jego kierunkiem były szkołą tak dla niego, jak dla całego kolegium redakcyjnego.

Na Uniwersytecie Warszawskim prof. B. Leśnodorski związany jest z Wydziałem Prawa i Administracji. O Jego sylwetce jako prawnika mówił prof. dr

hab. Witold Czachórski, podkreślając wielki wkład w rozwój metod interpretacyjnych i historyczno-prawnych. Tę szczególną rolę można docenić pracując nad wieloma dziedzinami prawa, gdzie trzeba odwoływać się do przeszłości. Metoda prawno-porównawcza, którą reprezentowało środowisko Instytutu Historii Prawa z prof. prof. Karolem Koranyim, Juliuszem Bardachem, Katarzyną Sójka-Zielińską i Bogusławem Leśnodorskim — jest szczególnie cenna dla prawników-pozytywistów.

O współpracy z prof. B. Leśnodorskim w ramach Rady Wydziału mówił prof. dr. hab. Jerzy Jodłowski, kładąc nacisk na rolę, jaką odgrywał, pełniąc funkcje dziekana Wydziału w latach 1965–1968. Mówił też prof. J. Jodłowski o szczególnym zamiłowaniu B. Leśnodorskiego do kultury francuskiej, tak widocznym zarówno w Jego zainteresowaniach historycznych, jak prawnych. Symbolicznym niejako jest fakt, że był w grupie profesorów Wydziału, którzy wystąpili z inicjatywą reaktywowania grupy polskiej towarzystwa „Association des Amis de la Culture Juridique Française Henri Capitan” i — przed swoją chorobą — wziął jeszcze udział, w styczniu 1979 r., w zebraniu założycielskim tej grupy.

Doc. dr hab. Hubert Izdebski skupił swoją uwagę na roli prof. B. Leśnodorskiego w wypracowaniu koncepcji młodej jeszcze — w skali międzynarodowej — dyscypliny naukowej, jaką jest historia administracji, podkreślając znaczenie referatu generalnego, który wygłosił na Kongresie Nauk Historycznych w Moskwie w 1970 r. o rozwoju administracji w czasach nowożytnych i najnowszych. B. Leśnodorski był także autorem koncepcji wykładów z tej dziedziny dla studentów w całym kraju. Szczególną uwagę zwrócił też doc. H. Izdebski na rolę funkcjonującego w latach 70-tych pod kierunkiem Profesora, Zespołu Historii Administracji — seminarium uniwersyteckiego, skupiającego ludzi z różnych środowisk. Pracując w tym właśnie zespole można było ukształtować spojrzenie na tę dyscyplinę — integralne, ale porównawcze — łączące historię ze współczesnością.

O roli, jaką odegrała w życiu prof. B. Leśnodorskiego dydaktyka i prace ze studentami i młodymi pracownikami nauki również wiele mówiono, szczególnie uwypuklił te sprawy dr Piotr Hübner, uczeń Profesora, mówiąc o szczególnej więzi, jaką w kontakcie ze swymi uczniami potrafił wytworzyć, oddziaływając swoją postawą i kulturą osobistą a nie naruszając jednocześnie cudzych poglądów i nie zniewalając intelektualnie. Obie te cechy składają się na obraz Bogusława Leśnodorskiego — humanisty.

Wszystkie te wystąpienia wskazywały na drogę życiową Jubilata, wydobywając przecież tylko najistotniejsze jej elementy, a ułożyły się w długi i piękny życiorys prof. B. Leśnodorskiego.

Na zakończenie prof. dr hab. K. Sójka-Zielińska, dyrektor Instytutu Historii Prawa odczytała szereg depesz i listów gratulacyjnych od instytucji, których Profesor jest członkiem, i od osób prywatnych.

ANNA ROSNER (Warszawa)

SPRAWOZDANIE Z PRAC KOMITETU ORGANIZACYJNEGO MUZEUM SEJMU POLSKIEGO 1981–1984

Utworzenie Muzeum Sejmu Polskiego postanowione zostało z końcem 1979 r. W dniu 15 listopada 1979 r. Prezydium Sejmu podjęło stosowną uchwałę, statuując utworzenie Muzeum, które jako powszechnie dostępne i publiczne, ukazując daw-

ność i trwałość polskich narodowych tradycji parlamentarnych, stało by się ważnym instrumentem patriotycznej działalności ideowo-wychowawczej. Z początkiem roku 1980 Kancelaria Sejmu zwróciła się do grona wybitnych historyków, historyków prawa i muzeologów z prośbą o sformułowanie wstępnych uwag i opinii na temat koncepcji i założeń programowych Muzeum. Na zaproszenie Kancelarii Sejmu swoje pisemne opinie w tej sprawie przedstawili: prof. dr Andrzej Ajnenkiel, dr Wojciech Fijałkowski, prof. dr Stanisław Grodziski, doc. dr hab. Andrzej Gwiżdż, doc. dr hab. Hubert Izdebski, doc. dr hab. Marian Kallas, dr Jerzy Lileyko, prof. dr Henryk Olszewski, doc. dr Aleksander Patrzalek i dr Marek Rostkowski; ponadto wpłynęły pisma w tej sprawie od dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie prof. dra Stanisława Lorentza oraz od wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk prof. dra Jana Szczepańskiego. Projekt utworzenia Muzeum Sejmu Polskiego spotkał się z zainteresowaniem i powszechnym poparciem.

Dalszy etap prac przygotowawczych stanowiła narada w sprawie utworzenia Muzeum Sejmu, która z inicjatywy szefa Kancelarii Sejmu odbyła się w gmachu Sejmu — przy udziale szerokiego grona zaproszonych posłów na Sejm oraz przedstawicieli nauki — w dniu 29 maja 1980 r. Podstawą dyskusji były dwa podstawowe referaty; prof. dr Juliusz Bardach przedstawił referat pt. *Główne etapy dziejów sejmu polskiego a zadania ekspozycji muzealnej*, a prof. dr Aleksander Gieysztor: *Główne założenia programowe i organizacyjne Muzeum sejmowego*.

[Komitet Organizacyjny Muzeum Sejmu Polskiego powołany został przez Marszałka Sejmu Stanisława Gucwę zarządzeniem z dnia 8 lipca 1981 r. W zarządzeniu określono, że zadaniem Komitetu „jest prowadzenie dalszych prac nad konkretyzacją koncepcji, opracowaniem szczegółowych założeń i przygotowaniem scenariusza Muzeum Sejmu Polskiego oraz patronowanie pracom organizacyjnym i związanym z zagospodarowaniem budynku przeznaczanego dla potrzeb ekspozycji muzealnej”. Zarządzenie określało Komitet jako organ doradczy Marszałka Sejmu, powołany do upływu obecnej kadencji Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Marszałek Sejmu powołał w skład Komitetu następujące osoby: prof. dr Jaremę Maciszewskiego, posła na Sejm, jako przewodniczącego Komitetu, prof. dra Juliusza Bardacha i min. Kazimierza Świątę jako zastępców przewodniczącego, doc. dra hab. Andrzeja Gwiżdża jako sekretarza* oraz jako członków Komitetu: prof. dra Andrzeja Ajnenkiela, prof. dra Władysława Czaplińskiego, dra Wojciecha Fijałkowskiego, prof. dra Stanisława Grodzkiego, doc. dra hab. Mariana Kallasa, prof. dra Henryka Olszewskiego, prof. dra Kazimierza Orzechowskiego, prof. dra Michała Pietrzaka, dra Andrzeja Rottermunda, dra Bohdana Rymaszeńskiego, prof. dra Andrzeja Werblana, prof. dra Wiesława Skrzydłę i dra Andrzeja Zakrzewskiego; w toku kadencji powołani zostali następnie, w lipcu 1984 r., dodatkowo: dr Jerzy Lileyko, prof. dr Czesław Madajczyk, doc. dr hab. Edward Potkowski i prof. dr Marian Wojciechowski. W skład Komitetu weszli więc przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych: prawnicy, historycy, muzeolodzy, archiwiści. Taki różnorodny skład Komitetu pozwolił na szerokie, z różnych punktów spojrzenie na stojące przed organizatorami sprawy.

Przed rozpoczęciem prac Komitetu zmarł w sierpniu 1981 r. prof. dr Władysław Czapliński, wybitny znawca dziejów sejmu, twórca dużego ośrodka badawczego historii polskiego parlamentaryzmu, jaki z jego inspiracji ukształtował się na Uniwersytecie Wrocławskim i w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu.

Komitet Organizacyjny odbył w ciągu swojej kadencji dziesięć posiedzeń w dniach: 21 października 1981 r., 26 kwietnia 1982 r., 20 października 1982 r.,

* Tekst niniejszego sprawozdania powstał przy współudziale doc. dra hab. Andrzeja Gwiżdża.

8 lipca 1983 r., 2 grudnia 1983 r., 11 sierpnia 1984 r., 20 listopada 1984 r., 20 maja 1985 r. oraz 3 lipca 1985 r. Obrady Komitetu poświęcone były konkretnym problemom organizacyjnym. Posiedzenia dotyczyły więc przede wszystkim przygotowania scenariusza ekspozycji muzealnej. Ponadto omawiano problemy związane z adaptacją budynku przeznaczanego na potrzeby Muzeum. Po kolei na posiedzeniach Komitetu dyskutowano cząstkowe projekty scenariuszy. Komitet inspirował też oficyny wydawnicze do umieszczania w swych planach wydawniczych pozycji związanych z historią i działalnością parlamentu, zarówno polskiego jak i obcych. Zorganizowano spotkanie z wydawcami, które pozwoliło na wymianę doświadczeń i informacji. Zainteresowano wydawców potrzebami Muzeum, dla którego należy przygotować wydawnictwa naukowe i popularne, a także foldery, pocztówki itp. Spotkanie z przedstawicielami oficyn wydawniczych przyniosło żywsze zainteresowanie problematyką parlamentarną w wydawnictwach. Ukazały się i w najbliższym czasie będą się ukazywać cenne publikacje naukowe i popularne przedstawiające historię sejmu.

Komitet uznał za celowe zorganizowanie czterech konferencji naukowych, których wyniki stanowić miały podstawę do prac nad projektami scenariuszy. Konferencje dotyczyć miały dziejów parlamentaryzmu polskiego, kolejno: w okresie przedrozbiorowym, w XIX wieku, w Drugiej Rzeczypospolitej oraz w Polsce Ludowej. Postanowiono, że wszystkim konferencjom towarzyszyć będą odpowiednio przygotowane wystawy.

Pierwsza z tych konferencji zorganizowana przez Kancelarię Sejmu oraz Instytut Historyczno-Prawny Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, odbyła się w Kórniku w dniach 11 i 12 maja 1982 r. Jej tematem były *Dzieje polskiego parlamentaryzmu w okresie przedrozbiorowym*. Przedstawiono na niej cztery referaty: prof. dra Juliusza Bardacha: *Sejm dawnej Rzeczypospolitej jako organ reprezentacyjny*, prof. dra Henryka Olszewskiego: *Sejm w Rzeczypospolitej — sejm w działaniu*, prof. dra Stanisława Grodzkiego: *Sejm Rzeczypospolitej jako najwyższy organ ustawodawczy. Konstytucje sejmowe — pojęcie i próba systematyki* oraz doc. dra hab. Adama Lityńskiego: *Sejmiki ziemskie koronne Rzeczypospolitej okresu oligarchii*. Pod kierownictwem prof. dra Witolda Maisla z Uniwersytetu Adama Mickiewicza przygotowana też została wystawa obrazująca dzieje sejmu Rzeczypospolitej szlacheckiej. Konferencja zgromadziła historyków i znawców problematyki parlamentarnej z ośrodków naukowych całego kraju.

[Następnym sympozjum naukowym, zorganizowanym staraniem Komitetu przez Kancelarię Sejmu i Instytut Historii Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, było spotkanie w Krakowie pn. *Dzieje parlamentaryzmu na ziemiach polskich w okresie porozbiorowym*, które odbyło się w dniach 9 i 10 listopada 1982 r. Licznie zgromadzeni historycy i historycy prawa z całego kraju wysłuchali czterech referatów: doc. dra Zbigniewa Stankiewicza: *Sejm Królestwa Polskiego 1815 - 1831. Uwagi o roli ustrojowej i politycznej*, prof. dra Jana Wąsickiego: *Sejm Wielkiego Księstwa Poznańskiego (1823 - 1845)*, prof. dra Wojciecha M. Bartla: *Zgromadzenie Reprezentantów Wolnego Miasta Krakowa* oraz prof. dra Andrzeja Ajnenkiela: *Polskie reprezentacje w ciałach przedstawicielskich państw zaborczych 1848 - 1918*; dały one podstawę do szerokiej dyskusji. Przedstawiono też wystawę, którą przygotowano w Wojewódzkim Archiwum Państwowym pod kierunkiem prof. dra Zbigniewa Perzanowskiego.

W dniach 5 i 6 maja 1983 roku w Warszawie w gmachu Sejmu toczyły się obrady zorganizowanej przez Kancelarię Sejmu i Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk konferencji *Dzieje parlamentaryzmu polskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*. Wygłoszono na niej cztery referaty: prof. dra Andrzeja Ajnenkiela: *Sejm II Rzeczypospolitej jako czynnik integracji państwa i narodu*, doc. dra hab. Andrzeja Gwiżdża: *Formy pracy sejmów Drugiej Rzeczypospolitej*, prof.

dra Michała Pietrzaka: *Parlament w systemie organów państwowych Drugiej Rzeczypospolitej* oraz dra Andrzeja Zakrzewskiego: *Sejm — kluby — postowie*. Autorem zaprezentowanej uczestnikom obrad w kularach Sejmu wystawy był dr Andrzej Zakrzewski. Archiwalne kroniki dostarczyły materiału do zaprezentowanego uczestnikom konferencji filmu o sejmie międzywojennym; jest to materiał, który może być wykorzystany w przyszłej ekspozycji.

Przypadająca w grudniu 1983 r. 40 rocznica utworzenia Krajowej Rady Narodowej była inspiracją dla podjęcia inicjatyw wydawniczych i poszukiwań źródeł archiwalnych. Przygotowany na tę rocznicę film o KRN pozwolił na przeanalizowanie tego środka ekspozycji i zebranie materiału filmowego dla potrzeb Muzeum.

Konferencja w Lublinie zorganizowana przez Kancelarię Sejmu i Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej pn. *Dzieje parlamentaryzmu w Polsce Ludowej* odbyła się w dniach 16 i 17 marca 1984 roku. Przedstawiono na niej pięć referatów: prof. dra Andrzeja Burdy: *Rola polityczno-ustrojowa Krajowej Rady Narodowej oraz urzeczywistnianie jej funkcji jako Tymczasowego Parlamentu*, prof. dra Mariana Rybickiego: *Sejm Ustawodawczy 1947 - 1952*, prof. dra Andrzeja Werblana: *Sejm PRL w latach 1952 - 1982*, prof. dra Wiesława Skrzydły i prof. dra Jana Ziemińskiego: *Organizacja i zasady funkcjonowania Sejmu PRL w latach 1952 - 1982* oraz dra Zbigniewa Szeligi: *Rola Sejmu PRL w łagodzeniu konfliktów społecznych*. Wystawę towarzyszącą obradom zorganizowało Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie.

Towarzyszące każdej z tych czterech konferencji wystawy, przygotowywane z myślą o przyszłej ekspozycji muzealnej, dały przegląd różnorodnych środków i materiałów stojących do dyspozycji przed autorami scenariusza Muzeum.

Plonem działalności Komitetu są gotowe projekty scenariuszy. Dr Jerzy Lileyko przygotował okres od początków naszego sejmowania do utraty niepodległości, dr Andrzej Zakrzewski jest autorem dwu scenariuszy: *Między I a II Rzeczypospolitą i Parlament w II Rzeczypospolitej*, prof. Janina Zakrzewska i prof. Andrzej Werblan napisali scenariusz ekspozycji w części dotyczącej Polski Ludowej. Każdy z tych scenariuszy był recenzowany i szczegółowo przedyskutowany w gronie członków Komitetu i zaproszonych ekspertów. Scenariusze te są podstawą do stworzenia całościowego i szczegółowego obrazu przyszłej ekspozycji muzealnej.

Z inicjatywy i pod patronatem Komitetu Organizacyjnego zgromadzono w Kancelarii Sejmu pewną liczbę przedmiotów, które mogą być w przyszłości eksponowane w Muzeum. Znajdują się wśród nich między innymi starodruki, medale, pamiątkowe odznaki, poselskie legitymacje, materiały fotograficzne i filmowe. Użytkowano je zarówno drogą zakupów jak i z darów, które napłynęły na adres Komitetu, dowodząc społecznego zainteresowania ideą utworzenia Muzeum. Ponadto Prezydium Komitetu Organizacyjnego wystąpiło z inicjatywą nadania historycznych nazw salom posiedzeń komisji sejmowych. Przygotowano, staraniem Komitetu, scenariusze wystroju tych sal.

Idea utworzenia Muzeum Sejmu Polskiego i prace Komitetu Organizacyjnego otoczone były szerokim zainteresowaniem społecznym. Szeroko o działalności Komitetu informowała prasa. Publikacje prasowe towarzyszyły bieżącym pracom Komitetu, informując o organizowanych konferencjach naukowych i wystawach. Ponadto ukazał się szereg artykułów, których autorzy zainspirowani ideą utworzenia Muzeum, pisali obszernie o historii parlamentaryzmu polskiego. Działalność Komitetu zaznaczano też w audycjach radiowych i w telewizji. Te szerokie informacje w środkach masowego przekazu spopularyzowały w społeczeństwie ideę utworzenia Muzeum, a zarazem przyczyniły się do wzrostu społecznej wiedzy o sejmie i jego instytucjach.

KOLOKWIUM HABILITACYJNE DRA JACKA SOBCZAKA

Dnia 26 lutego 1985 r. odbyło się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu kolokwium habilitacyjne dra Jacka Sobczaka. Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Położenie prawne ludności tatarskiej w Wielkim Księstwie Litewskim*. Recenzentami byli: prof. dr hab. Witold Maisel (UAM), prof. dr hab. Stanisław Russocki (UW) oraz doc. dr hab. Stanisław Aleksandrowicz (UW — filia w Białymstoku).

Po przeprowadzeniu kolokwium Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu nadała drowi Jackowi Sobczakowi stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie historii państwa i prawa polskiego.

KRZYSZTOF KRASOWSKI (Poznań)

KOLOKWIUM HABILITACYJNE DR BARBARY WALDO

W dniu 14 czerwca 1985 r. odbyło się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego kolokwium habilitacyjne dr Barbary Waldo, adiunkta w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa.

Podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie powszechnej historii państwa i prawa była rozprawa p.t. *Urząd starosty sądowego w Małopolsce w XV i XVI wieku*.

Recenzentami pracy byli: prof. dr habil. Ludwik Łysiak (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr habil. Zbigniew Zdrójkowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), prof. dr habil. Jerzy Walachowicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), prof. dr habil. Józef Matuszewski (Uniwersytet Łódzki).

W wyniku tajnego głosowania Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego postanowiła przyjąć kolokwium i nadać dr Barbarze Waldo stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie powszechnej historii państwa i prawa.

AGNIESZKA REMBIELIŃSKA (Łódź)

I OGÓLNOPOLSKI KONKURS IM. MICHAŁA SZCZANIECKIEGO NA NAJLEPSZE PRACE MAGISTERSKIE I DYPLOMOWE Z HISTORII PRAWA

8 marca 1985 roku w Instytucie Historyczno-Prawnym Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyło się posiedzenie komisji konkursowej, a następnie ogłoszenie wyników rozpisanego w styczniu br. I Ogólnopolskiego Konkursu im. Michała Szczanieckiego na najlepsze prace magisterskie i dyplomowe z historii prawa, obronione w 1984 r. Ideę konkursu oraz jego zasady sformułowano wstępnie na konferencji katedr historyczno-prawnych w Czarnym Potoku koło Krynicy w dniach 16-18 września 1983 r. Regulamin, uściślany drogą korespondencyjną, przewidywał, że prace nadsyłane na konkurs prezentowane będą w kolejności rzeczowej tj. a) prawo rzymskie, b) powszechna historia prawa, c) historia prawa polskiego, d) histo-

ria doktryn politycznych i prawnych. Ponieważ tematyka prac zgłoszonych obecnie narzuciła układ odmienny, gdyż nadesłano tylko jedną pozycję z powszechnej historii prawa, materiał konkursowy podzielono na 4 grupy: a) prawo rzymskie (3 prace), b) historia państwa i prawa do końca XVIII w. (7 prac), c) historia państwa i prawa XIX i XX w. (6 prac) i d) historia doktryn politycznych i prawnych (6 prac). Nadesłane prace reprezentowały osiem ośrodków, mianowicie Gdańsk, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Toruń, Warszawę i Wrocław.

Jury konkursu, ukonstytuowane pod przewodnictwem prof. dra hab. Stanisława Płazy (UJ), składało się z dra Tomasza Fijałkowskiego (UL), dra Tomasza Giaro (UW), prof. dra hab. Stanisława Grodzkiego (UJ), doc. dra hab. Edmunda Kleina (UWr), doc. dra hab. Adama Lityńskiego (USI), doc. dra hab. Jacka Matuszewskiego (UŁ) i prof. dra hab. Jerzego Walachowicza (UAM). Funkcji referenta przedstawionych do konkursu prac podjął się prof. dr hab. Stanisław Grodzki.

W obrębie ustalonych w regulaminie 4 grup, nadesłane prace omawiano w układzie alfabetycznym. Ze względu na ilość postanowiono punktację ostateczną przeprowadzić łącznie dla wszystkich grup tematycznych. Zdecydowano też (wbrew propozycji wstępnej), że przedstawiciel ośrodka, z którego pochodzi omawiana praca, weźmie udział w głosowaniu. Gdyby w jury zasiadał z danego ośrodka więcej niż jeden przedstawiciel, wtedy ośrodkowi przysądza się tylko jeden głos. Postanowiono nie prowadzić punktacji ośrodkowej z uwagi na niejednakową ilość prac nadesłanych z poszczególnych ośrodków i ze względu na to, że w przyjętym systemie głosowania nieobecność w jury delegata danego ośrodka mogła wpłynąć na miejsce zajęte przez pracę.

W czasie obrad jury prof. dr hab. Stanisław Grodzki zreferował każdą z nadesłanych prac, uwzględniając walor tematu, konstrukcję rozważań, podstawę źródłową, zakres wykorzystanej literatury (z zaznaczeniem wykorzystania literatury w obcych językach) oraz inne cechy, określone w załączonych do prac recenzjach. Następnie, by wytworzyć sobie obraz walorów prac, jurorzy zapoznali się z każdą z nich i przystąpili do tajnego głosowania w obrębie grup tematycznych. Lista ostatecznych wyników sporządzona została łącznie dla wszystkich grup według sumy punktów uzyskanych przez każdą z prac.

Wykaz uczestników konkursu w kolejności zajętych miejsc przedstawia się następująco: Bronisław Durczak (Katowice), Andrzej Kremer (Kraków), ex aequo Ewa Cypcer (Katowice) i Zbigniew Kałuziński (Łódź), ex aequo Andrzej Jędras (Katowice) i Maria Kremska (Katowice), Piotr K. Marszałek (Wrocław), ex aequo Tomasz Gawlik (Kraków) i Krzysztof Głąb (Katowice), ex aequo Danuta Janicka (Toruń) i Elżbieta Kowalska (Warszawa), Dariusz Stępnia (Warszawa), Jan Dzierbiński (Poznań), Wojciech Czarnomski (Łódź), ex aequo Maciej Jankowski (Łódź) i Jerzy Kolarzowski (Warszawa), ex aequo Leonard Górnicki (Wrocław) i Bogdan Szlachta (Kraków), ex aequo Dorota Bagińska (Warszawa) i Dariusz Makilla (Toruń), Romualda Rosochacka (Gdańsk) i Aleksandra Sulek (Gdańsk).

Na omówienie zasługują cztery najlepsze prace. Pierwsza z nich, nosząca tytuł *Wydział powiatowy w górnośląskiej części województwa śląskiego w latach 1922 - 1932, w świetle regulacji prawnych i praktyki*, autorstwa mgr Bronisława Durczaka, uczestnika seminarium doc. dra hab. Józefa Ciągwy z Uniwersytetu Śląskiego, stanowi studium z historii administracji oparte na materiale archiwalnym, bogatym zestawie aktów normatywnych i literaturze. Ta ostatnia była niezbyt obfita, gdyż zagadnienia podobne są na ogół nieopracowane, toteż autor podejmując tę problematykę nie miał wzorców, na których mógłby się oprzeć. Za główny walor pracy uznano konfrontację teorii zawartej w przepisach organizacyjnych z codzienną praktyką administracyjną. Mimo zdarzających się w opracowaniu usterek,

a także tendencji do drobiazgowości, przejawiającej się w wielostronicowych tabelach, jury z uznaniem podkreśliło, że podobne studia mogą posiadać sporą wartość dla oceny instytucji, których dziejów dotyczą.

Drugie miejsce zajęła praca pt. *Z dziejów nauczania prawa rzymskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim do reformy wydziału prawa w 1580 roku* mgra Andrzeja Kremera, uczestnika seminarium prof. dra hab. Janusza Sondla z UJ. Jest to studium z dziejów nauki prawa rzymskiego we Wszechnicy Krakowskiej, stanowiące pogłębienie i wzbogacenie licznymi szczegółami ogólnych twierdzeń zawartych w opracowaniach poświęconych historii nauki w Polsce. Po odpowiednim przerobieniu praca nadaje się do publikacji, gdyż stanowi — oparty na źródłach wydanych drukiem, a także przechowywanych w Archiwum UJ — przyczynek do badań nad kulturą prawną w Polsce.

Trzecie miejsce zajęły *ex aequo* prace pt. *Kara pozbawienia wolności w polskim prawie karnym XVIII wieku oraz Ochrona czci, godności, honoru w polskich kodeksach honorowych w okresie międzywojennym*. Autorką pierwszej z nich jest mgr Ewa Cypcer, uczestniczka seminarium doc. dra hab. Adama Lityńskiego z UŚ, która przedstawiła staranne opracowanie, poświęcone dziejom prawa karnego, w szczególności zaś penalistyki w Polsce schyłku XVIII w. Praca dobrze udokumentowana, oparta na kwerendzie źródłowej i wzbogacona nieziłą znajomością literatury tematu, zawiera sporo interesujących szczegółów, poświęconych sposobom wykonywania kary więzienia (*wieży górnej i dolnej*) oraz kary śmierci. Autor drugiej pracy mgr Zbigniew Kałuziński, uczestnik seminarium doc. dra hab. Jacka Matuszewskiego z UE, podjął niebanalny temat z pogranicza prawa zwyczajowego, jakim była obrona czci, godności i honoru w licznych polskich kodeksach honorowych okresu międzywojennego. W interesujących uwagach, opartych na szerokiej literaturze tematu, przedstawił autor silną naówczas potrzebę poszukiwania takiej ochrony na drodze pozasądowej, zilustrował „unormowania” kodeksów honorowych i przedstawił typowy przebieg postępowania honorowego.

Zdecydowaną większość prac konkursowych cechował wysoki poziom merytoryczny i formalny. Dała się zauważyć sumienność w zakresie analizy źródeł i poprawność dokumentacyjna. Zdarzały się tematy oparte na źródłach archiwalnych, chociaż rzadko wykorzystywano źródła w języku łacińskim. Jeśli chodzi o stopień wykorzystania literatury naukowej, zaznaczyła się znaczna rozpiętość: od prac opartych wyłącznie na źródłach i przez to posiadających głównie walor materiałowy, do prac, których autorzy wykorzystywali po kilkadziesiąt pozycji naukowych, także obcojęzycznych. Premiowano stosowanie metody porównawczej i próby konfrontacji teorii z praktyką.

Uczestnictwo w I Ogólnopolskim Konkursie im. Michała Szczanieckiego miało charakter honorowy, a jako formę uznania przewidziano dyplom (*litterae gratulatoriae*). Impreza ta stworzyła możliwość porównania systemu prowadzenia prac magisterskich i dyplomowych, a także ich tematyki i treści. Jury uznało, że jest to idea trafna i godna kontynuowania w przyszłości, a także wyraziło nadzieję, że w toku dalszych konkursów ulegną sprecyzowaniu i udoskonaleniu zasady regulaminowe, a sama impreza spopularyzuje się i obejmie większą ilość zgłoszeń.

IRENA DWORNICKA (Kraków)